

Марио де Са-Карнеиро
НЕБО ВО ОГАН

Книгата е објавена со финансиска поддршка од:

GOVERNO DE
PORTUGAL

SECRETÁRIO DE ESTADO
DA CULTURA

DIREÇÃO-GERAL DO LIVRO, DOS ARQUIVOS E
DAS BIBLIOTECAS

БИБЛИОТЕКА – *ARS MAGNA*

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Mário de Sá-Carneiro, CÉU EM FOGO

Превод од португалски јазик
Наташа Сарџоска

Јазична редакција
Филип Димевски

Компјутерска обработка
БЕГЕМОТ

Ликовно уредување
Бојан Димитријевиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на
делови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Марио де Са-Карнеиро

НЕБО ВО
ОГАН

Скопје, 2015

КРАТКА СОДРЖИНА

ГОЛЕМАТА СЕНКА	9
МИСТЕРИЈА	78
ЧОВЕКОТ ОД СОНИШТАТА	103
КРИЛЈА	115
„ОТАДЕ И ЧУДЕСНИОТ ТАНЦ“	140
ЈАС-САМИОТ ДРУГИОТ	148
ЧУДНАТА СМРТ НА ПРОФ. АНТЕНА	161
ВРЕЖУВАЧ НА МОМЕНТИ	193
ВОСКРЕСЕНИЕ	207

„Qu’importe que ce soit une maladie, une tension anormale, si le résultat même, tel que, revenu à la santé, je me la rappelle et l’analyse, renferme au plus haut degré l’harmonie et la beauté...“¹

Достоевски – „Идиот“
(втор дел, глава петта)

¹ „А што е важно дали е болест или абнормална тензија, ако резултатот е таков што, секогаш кога ќе се вратам на здравјето, се сеќавам на нејзе и ја анализирам, ја сосредоточувам на највисокото можно ниво на хармонија и убавина“. (Превод од француски: Наташа Сардоска.)

ГОЛЕМАТА СЕНКА

На Фернандо Песоа

Le Prince d'Aquitaine à la tour abolie²

Жерар де Нервал

I

Декември, 1905

„Мистеријата...“

Ох! Уште од детството оваа опсесија ме обзема – нејзината магија ме обесвестува...

Во големата соба каде што спиев, се плашев долги часови пред да заспијам, од бранувањето на несигурната светлина од маслената ламба, што ја оставаа над ноќната масичка. Се плашев дека сенките наеднаш ќе ме одвлечат од состојбата во која сум и ќе се исполнат со чудовишта, чудовишта од магла, кои ќе трчаат по мене со грчеви на лицето, опколувајќи ме...

² Принцот на Аквитанија во сурнатата кула. (Прев.)

На долгите часови, ете, на детски страв – можам да се сеќавам со носталгија. И дури тогаш. Ако страдав, мојата треска надоаѓаше веќе брзо – беше исто така исплетена со похота. И така, уште многу часови, сè додека, за време на денот, опуштен од шегите, постојано истите, треперев во ноќта, разбранувано, за да ги внесам во неа моите блескави стравови...

Големите куќи и темниците, каде што никогаш не бев влегол и кои, сепак, добро знаев да ги преминам осветлени – јас, во мојот кревет, ги замислував, ги извикував во тишината и во мракот, фантастични, застрашувачки и чудесни. Си мислев: „Ох!, слава е да се мине во нив, во оваа самотија, да се насети она што постои во нив внатре...!“ И ми надоаѓаа помисли, потајно, на невнимателност, за да не ме чујат жените од послугата, како станувам од моето мало бело легло со дрвени рамки и како заминувам да ги посетам... Но, мојот страв беше поголем од немирот... Ја криев главата под чаршафите, иако беше лето, сè дури не заспивав заборавен, длабоко.

„Големите куќи, темниците. Дури и ден денешен не умеам да влезам во нив смирен... И избегнувам секогаш да поминувам низ нив...“

Освен тоа, мојата интелигенција знае, сепак, дека таму постои нешто спектакуларно – магични вибрации, некакви знаци на магија како се брануваат наоколу... Но, постојано се плашам... И ме потсетуваат духовите... студени триаголници... голи мечови... подготвени за оган со други бои.

Се тресам и треперам. Се повлекувам наназад...

Неспоредливата раскошност на мистеријата!

Да! Уште како дете насетував дека единствен начин да се направи животот блескав и убав, на-

вистина убав со украси од слонова коска и злато – би било да се достигне во него мистеријата, да се внесе во него мистеријата... Но, како, Боже мој, како...?

Пребарувајќи, слегувајќи во темнините, империјално натрупувајќи енигма врз енигма. Ох... попусто, попусто, до денес, барав тајни за да го намачкам со нив моето постоење – да го сторам бесмртно со Сенка... Мојот живот е целиот многу сигурен, и повеќе одошто сигурен, реален е и неизлечив... Само мојата имагинација успева да ги победи растреперените мистерији – но, тоа се мистерији од чад, ранети од неизвесноста, замислени...

Тоа е светлината над мене, светлината – сировата, материјалната сигурност...

Исто така и во детството, впрочем, беше така навистина. Само во мојата фантазија се плашев, само со неа можев да најдам вкусна и немирна екстаза во портите, во подземјата (ако ми зборуваат за некоја стара палата) и во мостовите, во куполите, во големите сводови – онака како што ме поминуваа понекогаш, во студен страв, нејасните реминисценции за црните аквадукти, кои јас никогаш не ги бев видел, секако.

Но, имаше најнапред во предворјето на нашата селска куќа прозорец од една необјаслива мансарда, која години и години од моето детство беше за мене центарот на сиот мистериозен свет.

Тоа поткровје – кое само еднаш бегло го погледнав – немаше балкон. Тоа беше, денес сфаќам, само еден прозорец меѓу кровот и последниот кат од куќата – зашто едниот дел од зградата беше повисок од другиот. Од некаде, домашната послуга доаѓаше да го чисти, мислам. И

ме пуштаа да влезам, можеби – но, јас на тоа никогаш не се осмелував, со страв, и сега разбирам дека мојот страв беше дека ќе го запознам целосно, и така, дека во моите очи ќе се загуби сета таа магија.

Ах!, но, понекогаш кога се качував до вратата, да слушам... Низ високите тесни прозорци ветрот влегуваше низ рафали и трескот; од место до место столбовите се тресеа – и сето тоа се одбиваше од мојата имагинација кршејќи црни крилја, трескајќи се од земја од провев... тресејќи коски, кој ли знае... Еден извесен ден мојата храброст отиде дотаму што ја подотворив вратата... Таму внатре црна темница – сепак, еден зрак сонце подоцна се провлекуваше низ едниот тесен прозорец, го осветлуваше со магични трепети еден сноп светлосна разнобојна прашина... Вдашен, заслепен од чудесии, ја затворив вратата во истиот миг – побегнав...

Започнав тогаш да си мислам, ноќум, пред да заспијам, долги часови на тоа поткровје кое, повеќе од кога и да било, за мене стана еден бизарен свет, непознат, халуцинирачки. И создавав во него, навистина создавав, цел еден живот... Си ги замислував таму – да – неговите шуми, неговите реки и мостови, неговите планини, неговите океани, неговите провокации, неговите жители... Ги гледав горите од гранки во памук, разнобојни, како лампиони, како украси на новогодишна елка; дали беа од вода планините, реките од скапоцени камења, и над нив, во сноп од светлина, големи мостови со свезди. Човештвото што би ја населило мојата земја, беше предизвикано со деформирани цуциња, задишани, комични, ама со очи со виолетова боја – и се појавуваше таму цела една

фауна на страшни животни, неискажливи: вrapчиња без глава, зајаци со крилја, риби со лавовска грива, гасеници што се претвораа во пеперутки, небаре цвеќиња, никнувајќи од земја... Кралот на оваа нација, не знам зошто, ми се чинеше, ми веруваше сигурно, дека беше една голема разнобојна мравка – стаорци позлатени со сребрени крилја беа поданиците на неговиот двор. Само што луѓето беа токму смешните џуциња.

Впрочем, сиот овој свет од мојата детска имажинација брзо се размножуваше во мансардата во некакво мистериозно собитие – неодредено, дифузно, вкрстено, невозможно да се расчлени: тоа беше море каде што имаше исто и град; имаше кралски палати и во исто време и шуми. Но, она што беше најмногу каприциозно е дека во овој свет сето тоа постоеше разнолико, симултано, и сè беше сиво! Да, јас ги гледав дрвјата од памук во гранки, некои бели, други црвени или сини, пурпурни или портокалови – и виолетовите очи на џуцињата, стаорците позлатени вазали, кралот големата шарена мравка – и реките сводови со ириси и скапоцени камења; кристални планини, модри. Во меѓувреме, сето тоа ми изникна толку силно, во една бесконечност на тонови, што не можев да престанам да го гледам сето тоа, но подеднакво сиво!

Ах!, имагинацијата на децата... зарем има ли некаде друга поубава, повознемирувачка, која ќе умее вистински да го засили невозможното...? Тоа е таа несомнено, барем, најсоодветната за да го претвори стравот, да ги засолни привидите. Оти во тој разбрануван период во животот, тоа е само фантазија, наивна фантазија. Потем доаѓа разумниот след, бистрината, недовербата – и сето тоа

испарува... Само ни останува сигурноста – разочарувањето без лек...

Ете поради тоа оној час Отаде, оној час највознемирувачки на мојот живот, го преживеав на осум години.

Бевме во нашата селска куќа.

Јас никогаш не се осмелував да шетам навечер, сам, низ земјените улици, порабени со жива ограда, толку пријатни и селски, каде што преку ден смело се шегував и трчав вжарен. Но, од големиот двор до кујната, ги гледав, пред мене, сонувајќи да ги разоткријам, ноќум, во едно чудесно патување. Затоа што, навистина, ноќум, мојата бавча сигурно беше магична... Низ неа трчаа џуциња со козји скокови, и елф; во големите вирови со вода, на светлина, се капеа самовили, и на клупите од азулејжо – ох, несомнено! – сета една фигурација од принцови и кралици маѓепсани седнуваа мечтаејќи... Потем, не постоеше страв да се почне, таму долу, под стариот даб, до бунарот – покрај кој, можеби, волшебнички темни, целите голи, се појавуваа... крадешкум...

Со восхитувачки очи, да, јас го сонував сето ова, со загубени очи – но, исплашен, не осмелувајќи се никогаш да се оддалечам за некој чекор од кујната, каде што имаше светлина и послугата не беше таму... Уште сонував истражувајќи секогаш ноќум, нерасонет, со една книга со гравури забравена на колената... и мојот поглед се губеше уште еднаш во портокаловата градина која се насетуваше близу, во една сотрена сенка, и каде што јас, под влијание на илузијата, можев да ги разликувам, навистина успевав да ги разликувам, блескавите плодови – кои сега беа претворени, како за чудо, во златни јаболка на магијата...

Понекогаш, со домашниот чувар, ги преми-
нував, вистина беше, патеките од градината во
селската куќа, ноќум. Но, тоа, се разбира, ништо
не значеше: поради таа придружба, сета моја вца-
шеност испаруваше. Само во моите очи на оса-
мено дете – јас повеќе знаев – тој магичен свет се
разоткриваше...

Залудно продолжував да сонувам, во еден
беспокој, како се губам во мракот – и секогаш
затрчан од страв...

И така сè додека една ноќ – не знам како се
случи – наеднаш, одлучив: ги затворив очите и во
една луда тесна патека, се оддалечив...

Ги отворив очите откако така трчав некол-
ку минути, за да бидам сигурен дека не заста-
нувам... И долго време, во една треска од страв,
наголемувајќи ја мистеријата, запловив во темни-
цата...

Боже мој, мене ми е невозможно да ја иска-
жам сета убавина, сето чудо што го преживеав
тогаш...! Самиот ужас ми даваше крилја – ме уби-
ваше и ме разнежуваше...

Какво сценарио на химери!

Ноќе, низ темниците, оддалеку, добро позна-
тите места – овошната градина, виновата лоза,
терасата пред куќата, цветната бавча – никнеа за-
страшувачки, во инакво опкружување... Улиците,
се доближуваа до чудовиштата од зелена магла во
која се претвораа растенијата од зелената огра-
да – чудовишта, имено смешни, добродушни, со
грчевити насмевки небаре палјача... тие беа вко-
чанети војници, шарајќи по столбовите на лозни-
цата: војници со беретки, некои пушеа лулиња,
каде што, наместо жар, светкаа ламбите што над-
виснуваа над следниот...

Сè беше мрак, растреперен мрак, конечно, околу мене, кој, полека, постојано го менуваше ноќниот пејзаж...

Тихо пелтечеа наоколу дрвјата – тоа беше можеби *сабат* на вештерки во нивните сенки – толку насобран и сув беше сега звукот на гранките низ ветрот...

(Ах!, но, оној ветер, ноќе, низ трските, не го слушав јас како дневен ветер... Тоа беше поради некоја друга течност. Ми се чинеше дека, во неговото чудно затскриено пиштење, како некој спектар од ветер, некој страшен спектар, чкрипејќи, со мртви еха...)

Темниците одблеснуваа само со црнила, оти ноќта беше темна, без месечева светлост ниту ѕвезди: темници на катран, речиси можеше да се каже, гадни – но, свежината што ја насобираа, го разретчуваше стравот: и над водата, навистина, ако подобро се погледнеше, илјада облици на фантазија, неодредени, пресечени во една транспарентна магла, модра, речиси невидлива, ја разлетуваа каприциозната мистерија...

А, јас и понатаму трчав...

Во градината, розите беа помеки магии. Сепак, на средина, рузмаринот, заоблен, кружен, се претвори во еден кинески будистички монах, смекнат, прекрстувајќи ги нозете посветено... Криновите, камбаните на мермерната кула... Сега се наведнуваа врз еден бунар... Со влажни звуци, долги црни крилја, непознати, бегло ми поминуваа пред лицето... И тогаш мојот страв стануваше агонија...

И уште оддалеку видов една голема тајна форма, можеби светла, како расте над мене...

Потем не знам што се случи... Повторно се најдов со зината уста, седнат под сводот од куќниот парк, блиску до кујната, со истата книга со гравури врз колената... Ми ги лижеше дланките, благо, мојот омилен другар – големото жолто куче на куќниот чувар, што јас го врзував за мојата количка...

Да!, да! До ден денешен тоа беа најголемите мигови што ги живеев. Никогаш не успеав, во најгустата илузија, да се впијам во Сенка, да се вклучам во Тајна... Ах!, но, ноќите што следеа, како ли се разбрануваа моите стравови...! Вжештен, честопати се будев плачејќи, се судирав во напади на продорни хистерии...

И тогаш за првпат сонував – една поинаква од моите светкави реминисценции.

Имено, едно утро, кога се разбудив, многу сигурно се сетив дека – не знам каде, но, во таа ноќ – една кралица од сирова позлатена свила ме зграпчи за вратот, ми ги отвори своите ковчези со скапоцени камења, ги отпетла своите долги златни плетенки, за да ги ставам меѓу нив моите трескавични прсти, за да ги освежам...

Принцезата не можеше да постои во мојата соба, дури ни ноќе – јас не излегував од мојата соба... Во меѓувреме, ѝ зборував... Каде? Каде...? Ме потсетуваа речиси нејзините магии... нејзината уста од бисери... нејзините цветни потези... Имаше сидови од магла околу нејзините очи...

Конечно, исполнет со срам, ѝ го раскажав сето ова на послугата.

Но, расеано, слугинките само ми одговорија:
„Но... тоа е само сон...“

Сон...

Сиот тој ден – никогаш повеќе не ќе забораев – го поминав живеејќи ја убавата мистерија...

краницата на магијата: и нејзините прстени, нејзините ѓердани, светулките од нејзината наметка што се влечеше на подот, нејзините расплетени плетенки... вљубен во неа, кој ли знае – но, над сето тоа, горд што сум ја сонувал за првпат: да се умее да се сонува, оти не можев да верувам дека на сите им се случува истото, толкава слава.

Потем, никогаш не повторив да измамувам... Поради тоа се сеќавам на моето детство низ восхитувачки носталгии.

И тогаш сета моја Уметност се врежа во Мистерија, целосно и наоколу – никогаш не се овенчувам со Отаде. Можеби требаше да оставам сенка – можеби – крунисана сенка, во моите книги: сенка на измама, сепак; неподвижна сенка, мртва сенка, што не ме вибрира: што јас ја создавам, но, што не ме замотува; што само ја проектираам до возвишеност.

И секоја ноќ, повеќе со носталгија, повеќе покорен, ги навраќам детските спомени – тихи: во мојата ноќна прошетка, во чудо; во моето поткровје од мечтите... и долгите часови исто така кои, од мојот кревет, со затворени очи, сончевите утра ги контемплирав низ транспарентноста на сенките – калеидоскоп на илузијата – плочите, стрелите, канците, копјето, ѕвездите, разнобојните полумесечини што се брусееа во една црвена сенка, светкајќи и исфрлајќи се со дамки во тој вител...

Како сето ова богатство оди далеку! Колку беше големо...! Тогаш се плашев од камбаните на црквите, помрачено... ако имаше кули во една палата, само верував во нив со голи принцези, таму внатре, обедувајќи кисело овошје... и се плашев над дебелиите таписерии... ми надоаѓаа морни-

ци од студ и страв пред огромните пердиња, од жежок сомот...

Впрочем, и ден денешен јас не го загубив стравот од она што може да се крие отаде едно перде – иако уште, оддалеку, ме вознемируваат персиските теписи, парчињата штоф од Арас, големите згаснати лустери, мртвите огледала, во старите кралски палати.

Но, сето тоа е залудно, сето е неизвесно...

Ох!, каква лукава вознемиреност ме втурна да тонам во Сенката – за да ја живеам!, да ја живеам...!

II

Јануари, 1906

Надуена ранливост... Во мојата привлечност од Мистеријата трепери едно дебело, какво и да е, сексуално нешто... Ако се обидам да го сонувам и да го визуелизирам, го издигнувам во загубена похота – односно, во една тенка сензуалност, разлеана и слаба: разбранувана.

Да; како водените спомени, огнот и голите тела – сензациите на Тајната, стварните или евоцираните, ме ужасуваа течните екстази, перверзните, златните...

Добро знам... Но, за мене, сето она што ме воодушевува стана сексуализирано – и во сексот едвај го осцилирам, го посакувам и го страдам... Ете поради тоа јас секогаш ги каталогизирав, возбудено и присно до нив, голите тела, прекрасни; бурните градови на Европа – парфемите и блескавите театри, со црвени теписи – пејзажите со вода, на месечевата светлина – бучните кафулиња,